

Υπόθεση C-638/20**Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως****Ημερομηνία καταθέσεως:**

25 Νοεμβρίου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Överklagandenämnden för studiestöd (Σουηδία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

14 Οκτωβρίου 2020

Αιτών:

MCM

Överklagandenämnden för STUDIESTÖD (εθνική επιτροπή προσφυγών για το σπουδαστικό βοήθημα· στο εξής: ÖFS)

[...]

ΠΡΟΣΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

Απόφαση της Centrala studiestödsnämnden (σουηδικής επιτροπής για το σπουδαστικό βοήθημα, Σουηδία· στο εξής: CSN), της 8ης Απριλίου 2020 [...]

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ

Σπουδαστικό βοήθημα για σπουδές στην αλλοδαπή· υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Överklagandenämnden (επιτροπή προσφυγών, Σουηδία· στο εξής: Överklagandenämnden) εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

Στην παρούσα υπόθεση υποβάλλεται αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 [ΣΛΕΕ] [...]

Η Överklagandenämnden διατάσσει την αναστολή της διαδικασίας μέχρι την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[σελ. 3 του πρωτοτύπου] Η ΑΙΤΗΣΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ**Ιστορικό της διαφοράς**

- 1 Ο MCM, όπως και ο Σουηδός υπήκοος πατέρας του, κατοικεί από της γεννήσεώς του στην Ισπανία. Τον Μάρτιο του 2020, ο MCM υπέβαλε αίτηση στην CSN (επιτροπή επιφορτισμένη με τη χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης των σπουδαστών στη Σουηδία) στο πλαίσιο των πανεπιστημιακών σπουδών του στην Ισπανία, τις οποίες είχε ξεκινήσει τον Ιανουάριο του 2020. Στην αίτησή του, ο MCM ανέφερε, μεταξύ άλλων, ότι ο πατέρας του κατοικούσε και εργαζόταν πλέον στη Σουηδία από τον Νοέμβριο του 2011, ενώ προηγουμένως εργαζόταν ως διακινούμενος εργαζόμενος στην Ισπανία επί 20 περίπου έτη.
- 2 Η CSN απέρριψε την αίτηση για τον λόγο ότι ο MCM δεν πληρούσε την προϋπόθεση περί διαμονής στη Σουηδία, όπως προβλέπει το άρθρο 23, πρώτο εδάφιο, του κεφαλαίου 3 του studiestödslagen (1999:1395) [νόμου (1395:1999) περί οικονομικής ενισχύσεως των σπουδαστών]· στο εξής: νόμος περί οικονομικής ενισχύσεως των σπουδαστών), ενώ δεν ήταν δυνατή ούτε η κατ' εξαίρεση παροχή σπουδαστικού βοηθήματος, καθώς ο MCM δεν ενέπιπτε σε κάποια από τις παρεκκλίσεις των άρθρων 6 έως 6b του κεφαλαίου 12 της föreskrifter och allmänna råd om beviljning av studiemedel της CSN (CSNFS 2001:1) (κανονιστικής αποφάσεως και γενικών κατευθυντηρίων γραμμών σχετικά με τη χορήγηση σπουδαστικού βοηθήματος· στο εξής: CSNFS 2001:1).
- 3 Προς στήριξη της απόφασης που έλαβε, η CSN επισήμανε ότι ούτε στο δίκαιο της Ένωσης μπορεί να θεμελιωθεί λόγος παρέκκλισης από την προϋπόθεση περί διαμονής. Η εν λόγω επιτροπή έκρινε ότι ο MCM δεν πληροί ούτε την εναλλακτική προϋπόθεση περί ενσωματώσεως στη σουηδική κοινωνία, την οποία αξιώνει η εν λόγω αρχή για όσους δεν πληρούν την προϋπόθεση περί διαμονής και αιτούνται τη χορήγηση σπουδαστικού βοηθήματος για σπουδές σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 4 Η CSN διευκρίνισε, επιπλέον, ότι ο MCM δεν μπορούσε να θεμελιώσει δικαίωμα χορήγησης σπουδαστικού βοηθήματος στο γεγονός ότι ο πατέρας του είχε ασκήσει προηγουμένως το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας του ως διακινούμενος εργαζόμενος στην Ισπανία. Επ' αυτού, η επιτροπή ήταν της άποψης ότι ο πατέρας του MCM δεν μπορούσε πλέον να θεωρηθεί διακινούμενος εργαζόμενος, καθώς ζούσε και εργαζόταν στη Σουηδία ήδη από το 2011.
- 5 Ο MCM άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής. Με το δικόγραφο της προσφυγής του επικαλέστηκε κυρίως περιστάσεις οι οποίες, κατ' αυτόν, υποστήριζαν την άποψή του ότι έπρεπε να θεωρηθεί ως πρόσωπο ενσωματωμένο στη σουηδική κοινωνία και ότι εν πάση περιπτώσει ο πατέρας του έπρεπε να θεωρηθεί ότι διατηρεί δεσμούς με την Ισπανία.
- 6 Με τις παρατηρήσεις της επί της προσφυγής ενώπιον της Överklagandenämnden, η οποία, δυνάμει του άρθρου 11, πρώτο εδάφιο, του κεφαλαίου 6 του νόμου περί οικονομικής ενισχύσεως των σπουδαστών, ορίζεται ως δευτεροβάθμιο όργανο, η

CSN επιβεβαίωσε την προηγούμενη κρίση της. [σελ. 4 του πρωτοτύπου]. Συγχρόνως, η CSN επισήμανε ότι η άρνηση χορήγησης στον MCM σπουδαστικού βοηθήματος για σπουδές στην αλλοδαπή μπορούσε να θεωρηθεί περιορισμός του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας του πατέρα του, δεδομένου ότι, αν εκείνος γνώριζε εξ αρχής τις συνέπειες της απόφασής του, είναι πιθανό να μην είχε λάβει ποτέ την απόφαση να μεταναστεύσει στην Ισπανία.

- 7 Ωστόσο, κατά την CSN, δεν ήταν σαφές κατά πόσον η υπό κρίση περίπτωση ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του δικαιού της Ένωσης, δεδομένου ότι είχε παρέλθει ιδιαιτέρως μεγάλο χρονικό διάστημα αφότου ο πατέρας είχε ασκήσει το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας του. Στο πλαίσιο αυτό, η CSN διερωτάται επίσης αν διακινούμενος εργαζόμενος ο οποίος επιστρέφει στη χώρα καταγωγής του δύναται να επικαλεστεί, στη χώρα καταγωγής του και δίχως χρονικό περιορισμό, τις εγγυήσεις που ισχύουν για τους διακινούμενους εργαζομένους και για τα μέλη των οικογενειών τους δυνάμει του κανονισμού (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης (ΕΕ L 141 2011, σ. 1).

Το νομικό πλαίσιο και η αναγκαιότητα εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως

- 8 Το σουηδικό δημόσιο δύναται να χορηγήσει σπουδαστικό βοήθημα, μεταξύ άλλων, στους Σουηδούς υπηκόους και σε ορισμένους αλλοδαπούς¹ για τριτοβάθμιες σπουδές στην αλλοδαπή. Το 2019, περίπου 26,5 δισεκατομμύρια σουηδικές κορώνες (SEK) (περίπου 2,6 δισεκατομμύρια ευρώ) καταβλήθηκαν σε σπουδαστές για τριτοβάθμιες σπουδές. Από το ποσό αυτό, περίπου 2,4 δισεκατομμύρια σουηδικές κορώνες (SEK) (περίπου 235 εκατομμύρια ευρώ) χορηγήθηκαν για σπουδές στην αλλοδαπή. Το σπουδαστικό βοήθημα συνίσταται σε υποτροφία (υποτροφία σπουδών) και σε δάνειο (σπουδαστικό δάνειο) και ανέρχεται σε 10 860 σουηδικές κορώνες (SEK) (περίπου 1 050 ευρώ) μηνιαίως για σπουδές πλήρους απασχολήσεως². Επιπλέον, οι σπουδαστές μπορούν να λάβουν σπουδαστικά δάνεια για ορισμένα πρόσθετα έξοδα τα οποία κατά κανόνα ανακλύπτον στο πλαίσιο σπουδών στην αλλοδαπή. Τα δάνεια αυτά αφορούν κυρίως τα διδάκτρα, τα έξοδα μετακίνησης και τις δαπάνες ασφάλισης. Επιπλέον, οι σπουδαστές που έχουν τέκνα δικαιούνται υψηλότερη υποτροφία, το δε ποσό της εξαρτάται από τον αριθμό των τέκνων.
- 9 Στη Σουηδία, το κριτήριο επιλεξιμότητας για σπουδαστικό βοήθημα όπως και το ύψος του δεν εξαρτώνται ούτε από τα εισοδήματα των γονέων ούτε από άλλους κοινωνικούς παράγοντες. Ωστόσο, σπουδαστές που διαθέτουν οι ίδιοι εισοδήματα, υπερβαίνοντα ορισμένο ανώτατο όριο, ενδέχεται να μην λάβουν μέρος ή το σύνολο της συγκεκριμένης οικονομικής ενίσχυσης. Κατά κανόνα, το

¹ Περιλαμβανομένων των ιδιωτών που μπορούν να αντλήσουν δικαίωμα από το δίκαιο της Ένωσης και οι οποίοι απολαύουν, δυνάμει των άρθρων 4 έως 7 του κεφαλαίου 1 του νόμου περί οικονομικής ενίσχυσεως των σπουδαστών, του ίδιου καθεστώτος με τους Σουηδούς υπηκόους.

² Υπολογιζόμενο βάσει των συναλλαγματικών ισοτιμιών στις 11 Νοεμβρίου 2020.

σπουδαστικό βοήθημα χορηγείται για σπουδές συνολικής διάρκειας 240 εβδομάδων, περίοδος η οποία αντιστοιχεί σε 12 περίπου εξάμηνα. Το ποσό [σελ. 5 του πρωτοτύπου] της οικονομικής ενίσχυσης των σπουδαστών μειώνεται σταδιακά με βάση την ηλικία τους και η ενίσχυση παύει από την ηλικία των 56 ετών. Τα σπουδαστικά δάνεια εξοφλούνται εντός μέγιστης περιόδου 25 ετών και καταβάλλονται στο ακέραιο το αργότερο κατά τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους κατά το οποίο ο λήπτης του δανείου συμπληρώνει το 60ό έτος της ηλικίας του.

- 10 Σπουδαστικό βοήθημα για σπουδές στην αλλοδαπή χορηγείται, δυνάμει του άρθρου 23, πρώτο εδάφιο, του κεφαλαίου 3 του νόμου περί οικονομικής ενισχύσεως σπουδαστών, εφόσον ο σπουδαστής διέμεινε αδιαλείπτως στη Σουηδία επί δύο τουλάχιστον έτη κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών.
- 11 Σε περίπτωση κατά την οποία ο σπουδαστής δεν πληροί την προϋπόθεση περί διαμονής, σπουδαστικό βοήθημα χορηγείται επίσης αν συντρέχουν επιτακτικοί λόγοι, βάσει του άρθρου 6b του κεφαλαίου 12 της κανονιστικής αποφάσεως και των γενικών κατευθυντηρίων γραμμών της CSN σχετικά με τη χορήγηση σπουδαστικού βοηθήματος.
- 12 Λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, η προϋπόθεση περί διαμονής του άρθρου 23, πρώτο εδάφιο, του κεφαλαίου 3 του νόμου περί οικονομικής ενισχύσεως σπουδαστών δεν ισχύει για τους ιδιώτες τους οποίους η CSN θεωρεί διακινούμενους εργαζομένους στη Σουηδία ή στα μέλη της οικογενείας τους. Εκτός από την περίπτωση που το μέλος της οικογένειας είναι τέκνο, η CSN χορηγεί σπουδαστικό βοήθημα μόνο αν υπάρχει συνδετικός δεσμός με τη σουηδική κοινωνία³.
- 13 Εξάλλου, η προϋπόθεση περί διαμονής δεν απαιτείται ούτε για τους ιδιώτες – συμπεριλαμβανομένων των Σουηδών υπηκόων– οι οποίοι δεν πληρούν την προϋπόθεση αυτή και ζητούν οικονομική ενίσχυση για σπουδές στην αλλοδαπή εντός της Ένωσης. Πράγματι, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει διαπιστώσει ότι παρόμοιες προϋποθέσεις περί κατοικίας δεν συνάδουν με το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης, το οποίο κατοχυρώνεται στα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ [βλ., συναφώς, απόφαση του Δικαστηρίου της 24ης Οκτωβρίου 2013, Meneses (C-220/12, EU:C:2013:683, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία)].
- 14 Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η CSN απαιτεί αντιθέτως να υπάρχει δεσμός με τη σουηδική κοινωνία προκειμένου να χορηγήσει σπουδαστικό βοήθημα με βάση τα κριτήρια που διατυπώθηκαν στην απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Ιουλίου 2013, Prinz και Seeberger [C-523/11 και C-587/11 (EU:C:2013:524, σκέψη 38)]. [σελ. 6 του πρωτοτύπου]

Το σκεπτικό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

³ Εσωτερικές οδηγίες της CSN, αριθ. 2013-113-9290 και αριθ. 2014-112-8426.

- 15 Όπως εκτέθηκε ανωτέρω, η CSN αποφάσισε ότι ο MCM δεν μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα λήψεως οικονομικής ενίσχυσης για σπουδές στην αλλοδαπή επικαλούμενος την προηγούμενη δραστηριότητα του πατέρα του ως διακινούμενου εργαζομένου στην Ισπανία. Επιπλέον, από την προμνημονευθείσα απόφαση Prinz και Seeberger προκύπτει σαφώς ότι, παρά τα δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης που απαριθμούνται στα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ, κράτος μέλος μπορεί, για δημοσιονομικούς λόγους, να απαιτήσει από πολίτη ο οποίος ζητεί οικονομική ενίσχυση για σπουδές σε άλλη χώρα της Ένωσης να αποδείξει την ύπαρξη δεσμού με το εν λόγω κράτος μέλος (βλ., μεταξύ άλλων, σκέψη 36 της εν λόγω αποφάσεως).
- 16 Το ερώτημα το οποίο τίθεται στην υπό κρίση υπόθεση είναι αν η προϋπόθεση περί υπάρξεως ενός τέτοιου δεσμού δύναται να ισχύει στην περίπτωση τέκνου διακινούμενου εργαζομένου που κατοικεί στην Ένωση, όταν ο τελευταίος έχει επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του.
- 17 Κατά την Överklagandenämnden, μια τέτοιου είδους προϋπόθεση ενδέχεται να αντιβαίνει στο άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011. Επιπλέον, η απαίτηση ύπαρξης δεσμού με την κοινωνία ενδέχεται –λαμβανομένης υπόψη της αυξημένης πρόνοιας που επιδεικνύει το σουηδικό σύστημα για την οικονομική ενίσχυση των σπουδαστών– να αποτρέψει είτε τους νυν είτε τους μελλοντικούς γονείς από την άσκηση της ελευθερίας κυκλοφορίας των εργαζομένων της οποίας απολαύουν βάσει του άρθρου 45 ΣΛΕΕ.
- 18 Στο πλαίσιο του τελευταίου αυτού ζητήματος, η Överklagandenämnden εκτιμά ότι ο περιορισμός της κατ' άρθρον 45 ΣΛΕΕ ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων υπό μορφή απαίτησης ύπαρξης δεσμού με την κοινωνία για την παροχή σπουδαστικού βοηθήματος πρέπει να θεωρηθεί δικαιολογημένος, για συστηματικούς λόγους, βάσει του άρθρου 45, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, υπό το πρίσμα των ίδιων δημοσιονομικών εκτιμήσεων που έχουν γίνει δεκτές στη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ανάλογες απαιτήσεις όσον αφορά τα άρθρα 20 και 21 ΣΛΕΕ.
- 19 Η Överklagandenämnden επισημαίνει πάντως ότι το συμπέρασμα αυτό δεν βρίσκει συγκεκριμένο έρεισμα στη νομολογία. Επομένως, υφίσταται ορισμένου βαθμού αβεβαιότητα ως προς το αν, υπό περιστάσεις όπως οι επίδικες, οι περιορισμοί στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων μπορούν να δικαιολογηθούν με τον ίδιο τρόπο που δικαιολογούνται οι περιορισμοί στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης.
- 20 Όσον αφορά τον κανονισμό 492/2011, η εκτίμηση της CSN εγείρει ζήτημα όσον αφορά το χρονικό πεδίο εφαρμογής της προστασίας που προβλέπει ο εν λόγω κανονισμός για τους διακινούμενους εργαζομένους που επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους και δεν ασκούν διασυννοριακές δραστηριότητες. Το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι κατά πόσον ένας τέτοιος εργαζόμενος δύναται να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των ειδικών εγγυήσεων του συγκεκριμένου

κανονισμού ακόμη και όταν, όπως εν [σελ. 7 του πρωτοτύπου] προκειμένω, έχει μεσολαβήσει αρκετός χρόνος από την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής του.

- 21 Επιπλέον, ουδόλως είναι σαφές, εν προκειμένω, αν το καθεστώς αυτό προστασίας που απολαύει ο διακινούμενος εργαζόμενος στη χώρα καταγωγής του έχει την έννοια ότι ο εργαζόμενος αυτός μπορεί να αξιώσει, για λογαριασμό του τέκνου του, το οποίο δεν έχει επιστρέψει στη χώρα καταγωγής, υψηλότερη οικονομική ενίσχυση για σπουδές του τέκνου στην αλλοδαπή σε σχέση με εκείνη που διαφορετικά χορηγείται στους υπηκόους της χώρας καταγωγής που δεν πληρούν την προϋπόθεση περί διαμονής, ή αν η χώρα καταγωγής δικαιούται να αξιώνει αναλόγως την ύπαρξη ενός δεσμού τον οποίο πέραν του εργαζόμενου πρέπει να διατηρεί και το τέκνο με τη χώρα καταγωγής.
- 22 Με άλλα λόγια, τίθεται το ερώτημα αν το τέκνο αυτό, όσον αφορά το ζήτημα του αν δικαιούται οικονομική ενίσχυση για σπουδές στην αλλοδαπή, πρέπει να εξομοιωθεί, δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, με υπήκοο της χώρας καταγωγής που πληροί την προϋπόθεση περί διαμονής ή με υπήκοο ο οποίος δεν πληροί την προϋπόθεση περί διαμονής και ο οποίος, εξ αυτού του λόγου, πρέπει να αποδείξει επαρκή δεσμό με τη χώρα καταγωγής ώστε να λάβει οικονομική ενίσχυση για σπουδές στην αλλοδαπή.
- 23 Η Överklagandenämnden, η οποία αποτελεί ειδικό όργανο λήψεως αποφάσεων εντός της κρατικής διοικητικής αρχής της ÖFS και η οποία, κατά την εθνική νομολογία⁴, πληροί επίσης τις προϋποθέσεις για να θεωρηθεί δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποτελεί δε το δικαστήριο που επιλαμβάνεται σε τελευταίο βαθμό ζητημάτων σχετικών με τη χορήγηση σπουδαστικού βοηθήματος, εκτιμά ότι, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, πρέπει να υποβληθεί ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Το προδικαστικό ερώτημα

- 24 Μπορεί κράτος μέλος (η χώρα καταγωγής), στην περίπτωση τέκνου διακινούμενου εργαζομένου ο οποίος επιστρέφει σε αυτό, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, και λαμβανομένου υπόψη του δημοσιονομικού συμφέροντος της χώρας καταγωγής, να απαιτεί να συνδέεται το τέκνο με τη χώρα καταγωγής προκειμένου να του χορηγηθεί οικονομική ενίσχυση για σπουδές στην αλλοδαπή και δη σε άλλο κράτος μέλος της Ένωσης όπου ο γονέας του έχει προηγουμένως εργαστεί (χώρα υποδοχής), όταν

⁴ Απόφαση του Högsta förvaltningsdomstolen (Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου, Σουηδία), της 17ης Μαρτίου 2015, στην υπόθεση 4160-14 (FFD 2015 αριθ. 6).

- (i) μετά την επιστροφή του από τη χώρα υποδοχής, ο γονέας ζει και εργάζεται στη χώρα καταγωγής επί οκτώ τουλάχιστον έτη. **[σελ. 8 του πρωτοτύπου]**
- (ii) το τέκνο δεν συνόδευσε τον γονέα του στη χώρα καταγωγής αλλά παρέμεινε από της γεννήσεώς του στη χώρα υποδοχής, και
- (iii) η χώρα καταγωγής απαιτεί την ίδια προϋπόθεση περί ύπαρξης δεσμού από άλλους υπηκόους της χώρας καταγωγής οι οποίοι δεν πληρούν την προϋπόθεση περί διαμονής και αιτούνται οικονομικής ενισχύσεως για σπουδές στην αλλοδαπή εντός της Ένωσης;

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ